

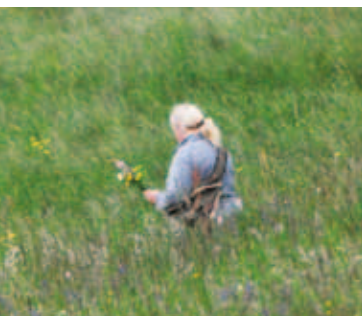
Študijski krožek

NARAVNA IN KULTURNA DEDIŠČINA

Zgornja Pivka skozi oči in dušo domačina

Zgornja Pivka, prijazna in ohranjena narava, pravi biser in paša za dušo,
kjer se s pogledom proti Snežniku odpočije oko in zastane dih.

Na področju Zgornje Pivke povezujemo prijetne naravoslovne sprehode s koristnim spoznavanjem rastlinstva in kulturnih posebnosti okolja na teh poteh.

Študijski krožek je **brezplačna, neformalna oblika** prostovoljnega učenja v manjši skupini odraslih. Sodelovanje je za udeležence prostovoljno in brezplačno.

Program študijskega krožka je razdeljen na posamezne tematske sklope. Prvo srečanje je namenjeno podrobnejši predstavitvi delovanja študijske oblike druženja ter načrtovanju izvedbe krožka. V okviru posameznih srečanj izmenjujemo udeleženci svoja znanja in izkušnje z namenom poglobljanja družabnih in izobraževalnih srečanj.

Trajnostni namen delovanja študijskega krožka **»Naravna in kulturna dediščina Zgornje Pivke«** je ozaveščanje prebivalcev in javnosti o ohranjanju biotske raznovrstnosti, obenem pa spodbuja odrasle k organiziranemu, zdravemu, varnemu in poučnemu medgeneracijskemu raziskovanju naravne in kulturne dediščine Pivške kotline, ki popestri življenje in sodelovanje v lokalnem okolju.

Dodatna vrednost študijskih srečanj so udeleženci, pisana družba, največkrat javnosti neopaznega bogatstva znanj in izkušenj. Kot stari most čez Pivko ali ostanki gradu Kalec pripovedujejo očem skrito zgodbo, ki jo slišiš s srcem dediščine.

Marjeta Marinčič ©

mentorica študijskega krožka
kreatorica dobrega počutja - Recreation Assistant (RCA)
Inovatorica izobraževalnih vsebin v naravnem okolju
vodnica po Zelenem krasu

Kontakt: mmarjeta@gmail.com, 041 574 738

Naravna in kulturna dediščina ZGORNJE PIVKE

Naravna in kulturna dediščina sta tesno povezani, še posebej v vsakdanjiku ljudi, ki svoje vsakdanje aktivnosti povezujemo z raziskovanjem sveta okrog sebe. Za domačina je pomembno uživati naravne bisere, ki jih v Zgornji Pivki ne manjka in spletati medgeneracijske zgodbe ohranjanja dediščine.

Študijski krožki so namenjeni razvoju takšne miselnosti, ki lahko, zaradi notranje bogatih posameznikov, mentorja posebnih razsežnosti in pravih spodbud Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Andragoškega centra Slovenije, Ljudske univerze Postojne in lokalnega povezovanja, trajno vpliva na okolje.

Pogled na ZGORNJO PIVKO

Pivka ali Pivško podolje je pokrajina ob reki Pivki obdana z visokimi kraškimi planotami. Zgornja Pivka obsega pretežno kraški svet med Prestrankom in Šembijami. Pivka, reka ponikalnica, začne izvirati vzhodno od vasi Zagorje. Izvir se imenuje Pivščica, ki je glavni ter stalni izvir Pivke.

Izjemnost ZGORNJE PIVKE

Posebnosti Zgornje Pivke je veliko več od zapisanih in znanih. Izjemnost prostora, občutimo na vsakdanjih sprehodih, na grebenu, ob razgledu na Zagorje, v obliki konja, po besedah domačinov, ob skoraj že pozabljenih napajalnikih srednjeveškega gradu, starih mostovih, kamnitih križih, legendah, zavarovanih živalskih vrstah in zaščiteneh rastlinah, ki ju v svoje nedrje objemata Tabor na zahodni in grad Kalc na vzhodni strani. Že pesmi in drugi zapisi Miroslava Vilharja pripovedujejo o vsem tem.

TABOR

- naravna maketa

Posebna točka grebena, kjer pogled zajame celotno Zgornjo Pivko, je prestiž doživetja za poznavalce lokalnih posebnosti in magična točka doživetja naravne makete za obiskovalce.

Na tej točki zastane dih, oči raziskujejo naravo kot maketo. Lili Šantelj navdušeno predstavi svoje zamisli za družinska doživetja. Potrebuješ zemljevid? Ne, najbolje je prisluhniti besedi domačinke, ki gleda ta svet s svojo dušo in skozi dediščino svoje rodbine, rodbine pesnika, povezovalca ljudi in dogajanja, prednika sedanosti, Miroslava Vilharja.

Z »vrha skaline silovite« se odpre prelep pogled na čez večji del kraške Pivške kotline, Zgornjo Pivko, na razsežne gozdove do Snežnika, na drugi strani pa skoraj čez cele Brkine, Košansko dolino z Vremščico, na Nanos in Julijskih Alp.

Greben je hrbet, dolini sta krila metulja, ki simbolizira Občino Pivka.

Tabor - greben, razvodnica med dvema morjema, je bil poseljen vsaj 1000 let pr. n. št., o čemer pričajo ostanki gradišča. Že ime pove, da je tukaj v preteklosti stal tabor – obrambna utrdba, kamor so se domačini zatekli pred napadi Turkov. Cerkvica sv. Martina iz sredine 15. stoletja skriva ostanke romanske apside iz 11. stoletja.

O propadu mogočnega Šilentabra je pesnil Miroslav Vilhar v romanci Silni tabor.

GRAD KALC

pri Zagorju

Miroslav Vilhar je Pivko povezoval z ostalo Slovenijo in je vse do današnjih dni izredna osebnost. Vse kar se je pomembnega zgodilo na Slovenskem, je Vilhar zanesel na Pivko (liberalno misel, čitalnice). Pivka se je šele z njim kulturno in politično prebudila.

Matjaž Vilhar, pivški potomec rodbine Vilhar, brat mentorice, Marjete Marinčič, pripravlja izdajo rodovnika, ki priča s svojimi odkritji o povezavah v rodbini do današnjih dni ter prinaša veliko do sedaj neznanih informacij.

Vilharjeva sprehajalna pot vodi iz Zagorja skozi Pivšce, mimo izvira reke Pivke, skozi Loke, čez strugo reke Pivke skozi drevored starih lip in kostanjev do Kalca. Miroslav Vilhar se je tu naselil 1845 leta, star 27 let. Sila družaben je navezoval stike daleč naokrog, zato so veselega in izobraženega kneškega župana Pivčani izbrali za svojega poslanca. Fran Levstik je bil na Kalcu najprej domači učitelj, kasneje sta z Vilharjem pisala in urejala znameniti Naprej. Levstik naj bi na Kalcu zasnoval svojega Martina Krpana, doma izpod Lonca, ki se lepo vidi s Kalca proti severu. Lonco, ki je najvišja točka hriba, so v Sv. Trojico preimenovali šele, ko so na vrhu postavili cerkev.

MIŠNIK

pri Parjah

Mišnik je izvir, ki poplavlja Radohovsko polje ob visokih vodah Malega in Velikega Drskovškega jezera. Izvirna voda je speljana v korito, kjer je imel mlin štiri vodna kolesa na lopate. Mlin, zgrajen iz klesanega kamna, je mlel več rži kot pšenice. Ohranjena je ena zidna stena. Žuborenje vode in zavetni Mišnik je, po besedah udeležencev, kraj za meditacijo, saj duši dobro dene mirno žuborenje vode in odprt pogled proti Pivki. Trobentice so letos poplavile Mišnik, zato je Jadranka Šinko hitro našla izziv za izdelovanje hidrolata in čaja. Saj veste - vsaka trobenta trobi v pravih ustih! Pa še poješ jo zatem! Pozornost in zmernost pri nabiranju rastlin naj veljata tako pri vrsti kot količini!

OHRANJAMO

pristine, vsakdanje navade preteklih generacij

Na Zgornji Pivki ima vsakdo priložnost sprehodov, ki so najboljša izbira **v skrbi za zdravje** in vsakodnevna rekreacija, obenem pa priložnost za **nabiranje zelišč**, v študijskem krožku pa še dodatno priložnost za **kvalitetno preživljanje prostega časa in neformalno izobraževanje**, vse v povezavi z okoljem, vključevanjem v medgeneracijske tematske delavnice in sodelovanjem z Zavodom za varstvo kulturne dediščine.

SPROŠČUJOČI

izobraževalni naravoslovni sprehodi

Ob naših študijskih druženjih sem mnogokrat naletela na rastlino, ki jo do takrat nisem poznala. Od blizu sem spoznala kukavice, zlati koren, kosmatinčke, čisto naše, slovenske orhideje ... Med šopi trave, na nekem kolovozu sredi pašnikov pa sem zagledala rastlino, ki jo dobro poznam in jo, kadar je sezono, redno uporabljam v kuhinji, piše Polonca Šeško v svojem naravoslovnem dnevniku.

Divji por (*Allium ampeloprasum porum L*) - nekaj novega

Divji por (*Allium ampeloprasum porum L*) spada v družino lukovk. Je bližnji sorodnik česna in že samo latinsko ime pove, da vsebuje aliin, ki pri encimatskem razkroju tvori alicin. Ta pa velja za enega najmočnejših naravnih antibiotikov. Vsebuje vitamine A, B in C, baker, železo, cink in krom.

Po videzu je divji por manjši in tanjši od navadnega »vrtnega« pora. Po okusu pa je bolj podoben česnu. Značilen je za območje Istre in Krasa, kjer ga lahko najdemo na obrobjih njiv in travnikov. V naših krajih ga je sicer manj, vendar se tudi zahvaljujoč nepoznavanju te rastline, ta hitro širi. Na območju Pivškega polja ga lahko nabiramo med aprilom in majem, cveti pa konec maja in v juniju. Pri nabiranju moramo biti pozorni, da manjše zarodne čebulčke, ki jih naredi rastlina, vrnemo nazaj v naravo, saj bi lahko rastlina z množičnim pobiranjem, na določenem območju, izginita.

Divji por pred cvetenjem.

Eden izmed debelejših.

Divji por lahko v kulinariki uporabimo podobno kot navadni por ali česen. Odličen je v namazih, prikudah in mineštrah.

Zgodba o PIVŠKIH RASTLINAH

Pri Vilharjevih smo v otroštvu nabirali rastline skupaj z mamo in očetom, se tako skupaj družili, se spodbujali pri raziskovanju in se učili eden od drugega. Oče čebelar je bil pravi poznavalec pivških rastlin. Natančno je poznal rastišča, čas cvetenja in razširjenost vsake rastline posebej, o čemer pričajo tudi zapisi. Srkanje domače mešanice čaja, s pravo kombinacijo domačega medu in maminih sladic je vnašalo v dom toplo vzdušje in navdušenje nad rastlinskimi skrivnostmi.

Odnos do rastlin in narave nasploh je vedno na prvem mestu, ko se podajamo čez travnike in grebene, ne glede na letni čas. Vsaka rastlina ali plod je za ustvarjalca večni izziv na dosegu roke, primerno tako za fotografske natečaje in poučne zgodbe, ročno izdelovanje prazničnih voščilnic, dekoracijo prostora kot za pripravo naravne kozmetike.

Danes obuja študijski krožek znanje iz preteklosti in nadgrajuje z novimi odkritji v družbi izjemnih strokovnjakov. Pomen tematskega druženja opiše najmlajša udeleženka, ko izda pravi razlog sodelovanja:

»Rada bi spoznala rastline, kakšne so, kako jih uporabljamo in kje jih najdemo, ker jih doma nismo nikoli nabirali«.

Bistvenega pomena je poznavanje rastlin in še posebej razmerja posušenih rastlin za uporabo, ki je odvisna tudi od potrebe in naravne ponudbe pravih rastlin v naravi ali na domačem vrtu.

PIVŠKI ČEBELARJI

in medovite rastline

Naši očetje in dedje so se na Pivškem že v času eksplozije zatiranja »plevela« s škropivi zavedali pomena ekološke pridelave. Tako smo doma jedli neoporečen med, kar je bilo za takrat prava zlata jama za zdravje družine in peščico ljudi, ki so cenili posebnost. Takšne izkušnje prenašamo novim rodovom in skrbno čuvamo posebne redkosti dediščine.

K ohranitvi čebel in ostalih oprasevalcev prispevajmo s sajenjem medovith rastline, kot so to počeli naši očetje, pivški čebelarji.

Na vrtovih ob hišah ustvarjamo zeliščne vrtove zdravnih dišavnic, kot so **meta, žajbelj, sivka, šetraj, materina dušica**, s katerimi obenem popestrimo hišno kulinariko in domačo lekarno.

Na lepih in pisanih travnikih pa žal opažamo vse manj medovitega cvetja. **Spominčica, travniška kadulja, različne vrste grabljišč, nokota in glavinci izginjajo** zaradi premočnega gnojenja z dušičnimi gnojili in zgodnje košnje. Za čebele je najbolje, da je medeča rastlina pokošena šele po cvetenju.

Glavno pašo nudijo našim čebelam gozdovi, bogati z različnimi drevesnimi vrstami. Poleg smreke so to še **vrbe, beli javor, ostrolistni javor, maklen, jesen, jerebika, brek, divja češnja, lipa, lipovec in pravi kostanj**.

Posebno mesto gre pri tem **lipi**, ki na slovenskem velja za drevo dreves. Spodbujamo sajenje ne samo zaradi spomina na državni ali družinski dogodek temveč in predvsem zaradi pospeševanja priljubljenosti za avtohtono slovensko čebelo. V Sloveniji najdemo v naravi in sadimo lipo in lipovca. Lipe so dolgoživa drevesa. V času cvetenja oba mamljivo dišita. Lipov med je imel v čebelarških družinah na Pivškem vedno posebno mesto.

Lipov čaj z lipovim medom je pravi praznični koktajl, ki pomirja in zdravi prehlad ter preganja vročino, je med drugim zapisala Asta Smrdelj.

RASTLINSKI RAJ

na Pivškem

Skupinica oseb, različnih izobrazb, poklicev in interesov kot majhna čredica pod budnim očesom pastirice, zapušča prostor zbiranja v Zagorju in ubira korak po dolini Zgornje Pivke s ciljem, spoznati nekaj od teh znanih in manj znanih kulturnih in naravnih znamenitosti. Ob poslušanju zgodbe o zdravilnosti in posebni aromi pripravkov iz korenin in cvetov trobentic, me misel zapelje k posebnežu trobentic oz. jegličev, ki raste v bližini Zagorja. Jeglič, križanec med navadno trobentico in pomladanskim jegličem s strokovnim imenom *Primula x polyantha* je sicer znan po Evropi, pri nas pa ne ravno pogost.

Visoka vijolica, ki raste med robotim lukom na vlažnih travnikih Pivških presihajočih jezer, v družbi usnjatega - Pospichalovega silja, zdravilne strašnice in njenega prijatelja metulja strašničinega mravljiščarja je značilnost narave teh čudnih jezer, ki so in jih ni. Tako kot vse omenjene rastline.

V Mišniku si ogledujem pomladansko cvetje, tako značilno za kamniti, travnati kras. Spet slišim nekaj o zdravilnosti rastlin. Ta je za srce dobra, ta pomaga za pomlajeva. Dekleta hvalijo lepoto naše »velikonočnice«, kraške – gorskega kosmatinca, ki zraven navadnega in južnega pljučnika kuka iz tal in kaže svojo kosmatost vijoličastega cveta soncu in nam. Rumeni prašniki ga naredijo še lepšega. Trobentice, mali zvončki, jetrniki in ostale pomladne lepoticice se že rahlo umikajo. Nedaleč stran zagledamo navadno kukavico, divjo orhidejo, ki je tako pogosta, da domačini kar pozabljajo, da je zavarovana rastlina in se je ne sme trgati.

Na poti proti Sveti Marjeti nad Palško jezero, se srečamo še z drugimi orhidejami: muholikim mačjim ušesom, zvezdnato kukavico, trizobo kukavico, tam pod Slovensko vasjo pa še z bledo kukavico. Vredno bi bilo obiskati vse, ki bodo še zrasle: pikastocvetno kukavico, škrlatnordečo

kukavico, bezgovo kukavico, čeladasto kukavico, navadno oblasto kukavico, piramidasti pilovec, navadni kukovičnik, blede naglavko, dolgolistno naglavko, jajčastolistni muhovnik, dvolistni vimenjak, zelenkasti vimenjak, rjavo gnezdovnico, fuchsovo prstasto kukavico, mesnordečo prstasto kukavico, majsko prstasto kukavico, temnordečo močvirnico, tam nad povirji Pivke pa bi naleteli še na Müllerjevo močvirnico, Greuterjevo močvirnico, kratkolistno močvirnico, širokolistno močvirnico in ozkoustno močvirnico. Ne pozabimo na zelo redek trokrpi koralasti koren in celo na lepi čveljč, katerega rastišče je bolje, da ostane znano le redkim poznavalcem.

Menijo, da se v strugo zgornje Pivke stekajo vode vse od Snežnika, pa tja do izvirov pri Selcah. Če je to res, potem med rastline, ki označijo naravno dediščino doline Zgornje Pivke, lahko štejemo tudi rdečo murko (poznate pesem: Tam kjer murke cveto ...), travnolistno vrčico in kranjsko trinijo in še polno rastlin, ki rastejo na zahodnih pobočjih Snežnika in snežniške planote. Naj omenim le še žafranasto lilijo. Ta je zelo podobna brstični, a nima brstičev, je temnejše barve in morda malce drugačna v cvetu in črno čmeriko, prelepo rjavo-črno cvetočo rastlino. Vse omenjene spadajo med zavarovane rastline Slovenije.

Preveč rastlin je na tem koncu Slovenije, takih, ki so zavarovane, takih, ki jih drugod po Sloveniji skoraj da ni in takih, ki jih vsi Slovenci poznamo. Ne morem naštetih vseh. Želimo si, da bi odločujoči na vseh ravneh usode te prekrasne doline Pivke sprevideli, da se z naravo ne grebosti in posamezne projekte, ki škodujejo naravni dediščini predstavili nekam, kjer povzročajo najmanj škode. Zaradi nas in bodočih generacij.

Zapisal Florjan Poljšak

SPOZNAJ, VARUJ, OHRANI

Kulturna dediščina je zapis časa, življenja, izkušenj, znanja in spretnosti. Vsak zapis pusti drugačno sled, v kateri pa lahko poiščemo skupne značilnosti, ki nas povežejo pri ohranjanju skupne preteklosti in prihodnosti. Zgodbe in zgodovina obstajata samo, če ju kdo pove.¹

In udeleženci pod vodstvom mentorice študijskega krožka Marjete Marinčič so jih raziskali, obdelali, povedali, umestili, prenesli, zapisali in jih pripovedujejo.

Spoznavanje dediščine ima pomembno vlogo pri krepitvi narodne identitete in s projektom Spoznaj, varuj, ohrani načrtno in sistematično privzgamemo predvsem mlajši populaciji pozitiven, spoštljiv odnos do dediščine ter delujemo medgeneracijsko in se povezujemo.

Plod sodelovanja in povezovanja sta dve izvedeni delavnici v sklopu študijskega krožka na temo Naravna in kulturna dediščina Zgornje Pivke.

Vsak kraj, vas, mesto, hiša ima svojo lastno zgodovino, ki je nastajala skozi stoletja in je pustila sled v mnogoterih materialnih oblikah, ki jih je potrebno razbrati. Študijski krožek Naravna in kulturna dediščina Zgornje Pivke skozi oči in dušo domačina je skozi svoje aktivnosti v detajle spoznal oziroma v novi luči videl svoj domači kraj in bogastvo naravne in kulturne dediščine. Kamniti križi so vaška, obpotna in poljska znamenja, ki praviloma stojijo na začetku ali na sredi vasi, ob cestah in poteh, najraje na križpotjih, v časih sredi polja. Križi kažejo trdoživost tradicije, oblikovanja in uporabo domačih vrst kamna ter delo domačih kamnosekov. Udeleženci delavnice so se preizkusili v vlogi kamnosekov, vendar so imeli za obdelavo kamen, ki kar kliče po spremembi in je je lahek za rokavat-lojavec. Vsak kos kamna je narekoval končno obliko, ki je nastala pod spretnimi prsti. Delo z 'mehkim kamnom' smo nadaljevali tudi na delavnici, kjer so si udeležence izdelale svoj prav posebni kamniti nakit; prstani, obeski, verižice, kjer detajli spominjajo na vsebino srečanj ...

Bogastvo naravne dediščine so prenesli člani krožka prenesli na stiskalnice za herbarij. Sprehodi z natančnim ogledovanjem oblik cvetnih listov, ukrivljenost vej in dreves, so bili navdih. Tako, kot je flora, skozi zgodovino, navdihnili številne umetnike in rokodelce slogovnega obdobja secesije. Pristop? Izbrano secesijsko črko so udeleženci z metodo kopiranja prenesli na lesene plošče in jo okrasili s motivi iz narave. Končni izdelek pa je navdušil in nas bo še dolgo spominjal na kvaliteten in ustvarjalni čas, ki smo ga preživeli skupaj.

Izpolnili in dosegli smo zastavljene temeljne cilje projekta Spoznaj, varuj, ohrani:

- spoznati, videti, prepoznati, se povezati, začutiti in ohranjati kulturno dediščino;
- oblikovati pozitiven odnos do dediščine;
- povezati različna znanja in strokovnjake;
- razviti specifične estetske kvalitete
- soustvarjati kulturno sedanost.

Res je, da kulturno dediščino varujejo zakoni, konvencije, odredbe in odloki, vendar je najpomembnejši še vedno posameznik s svojim odnosom. Ne nazadnje so izobraženi, informirani, senzibilni ljudje najboljši »zakon«.

Milena Antonić,
višja konservatorska sodelavka
ZVKDS OE Maribor

¹ Tiziano Terzani, Vedeževalec mi je rekel, str. 68

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

ZAVOD
znanje
POSTOJNA, javni zavod

LJUDSKA
UNIVERZA
POSTOJNA

Vaša skupnost ZAGORJE

Janez Česnik s.p., ZAGORJE

PGD ZAGORJE

Avtorji: Marjeta Marinčič - mentorica, Florjan Poljšak, Jadranka Šinko, Asta Smrdelj, Polonca Šeško, Lili Šantelj, Jani Frank, Milena Antonič, **Lokacija:** Zgornja Pivka - Zagorje in širša okolica, **Oblikovanje in tisk:** Abakos d.o.o., Zagorje na Pivki, 2015